

LEDA-Nyt nr. 40 – Okt. 2005

ISSN 0908-355

Redigeret af Inger Schoonderbeek Hansen og Liisa Theilgaard

Indhold

Indkaldelse til medlemsmøde	s. 3
NorNa – begrebsindeks og søgegrænseflade	s. 3
Spansk mad – en illustreret onlineordbog	s. 6
Udarbejdelse af regnskabsordbøger til internettet	s. 8
Jysk Ordbog – Fortid, nutid og fremtid	s. 17
Anmeldelse af Politikens Nudansk Ordbog med etymologi	s. 19
Referat af 8. NFL-konference, Sønderborg 2005	s. 26
Årsberetning for året 2004	s. 29
Referat af Generalforsamling 18. april 2005	s. 31
Annoncering: 8. Nordiske Dialektologkonference	s. 32
Annoncering: 12th EURALEX International Congress	s. 32

Medlemsmøde

Ordbog uden ord Præsentation af Ordbog over Dansk Tegnsprog

v/Thomas Troelsgaard

Torsdag 10. november 2005 kl. 15.00
Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation, lokale C
Kastelsvej 60, København Ø

se side 3

LEDA-Nyt udgives af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) og udkommer to gange om året. LEDA-Nyt udsendes fast til LEDA's medlemmer og kan desuden – ligesom ældre numre af tidsskriftet – downloades fra LEDA's hjemmeside (www.cst.dk/leda). Bidrag til næste nyhedsbrev sendes til formanden inden 1. marts 2006. Dette nummer er redigeret af Inger Schoonderbeek Hansen og Liisa Theilgaard. LEDA er en forening der fungerer som forum for praktisk og videnskabeligt ordbogsarbejde og ledes af en bestyrelse som frem til næste generalforsamling består af:

Henrik Lorentzen (DSL) (formand), hl@dsl.dk, tlf.: 33 13 84 20-9637
Henrik Hovmark (KUA, Ømålsordbogen) (næstformand), hovmark@hum.ku.dk
Christian Becker-Christensen (Pol. Forlag) (kasserer), Christian.Becker-Christensen@pol.dk
Liisa Theilgaard (Gyldendal), Liisa_Theilgaard@gyldendal.dk
Sanni Nimb (KUA, CST), sanni@cst.dk
Jørgen Nørby Jensen, (Dansk Sprognævn) jn.jensen@dsn.dk
Inger Schoonderbeek Hansen (AU, Jysk Ordbog), jysis@hum.au.dk

Kontingent for medlemskab af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) kr. 125,-
(kan indbetales på girokonto 1551 139-1968).

Kontingent for medlemskab af Nordisk Forening for Leksikografi (NFL) kr. 180,-/NKR 200,-

Henvendelse vedrørende indmeldelse og adresseændring sker til foreningens kasserer.

Øvrige henvendelser rettes til formanden.

Medlemsmøde

Ordbog uden ord

Præsentation af Ordbog over Dansk Tegnsprog

Af Thomas Troelsgaard

Projektet Ordbog over Dansk Tegnsprog har som sit mål at udarbejde en elektronisk ordbog over de almindeligste tegn i dansk tegnsprog. Projektet er iværksat af Danske Døves Landsforbund og Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation – KC. Ved præsentationen vil vi dels fortælle alment om projektet, dels dykke ned i et par problemstillinger der er særegne for en tegnsprogsordbog.

Der bliver mulighed for to typer af opslag i ordbogen: dels med udgangspunkt i tegnet, ved angivelse af f.eks. artikulationssted og/eller håndform, dels med udgangspunkt i en dansk ækvivalent.

Opslagsordet er en videooptagelse af tegnet udført i grundformen. For nogle tegn kan det være svært at afgøre hvad der er grundformen, og man må ud over den valgte grundform også vise en eller flere varianter af tegnet. Der gives ingen betydningsdefinition, men hver af de oprettede betydninger i en artikel beskrives vha. en eller flere danske ækvivalenter til den pågældende betydning. Desuden vises en eller flere sætninger der indeholder opslagstegnet. Eksempelsætningerne vises som videoklip, men for hver sætning vil der også være en transskription, dvs. en ordret gengivelse af de tegn der bruges i sætningen, samt en oversættelse til dansk.

Links:

Center for tegnsprog og tegnstøttet kommunikation – KC: <http://www.kc.dk>

Svensk tegnsprogsordbog: www.ling.su.se/tsp/weblexikon/weblexikon.html

Finsk tegnsprogsordbog: suvi.viittomat.net/Index.aspx?c=search;1

NorNa – begrebsindeks og søgegrænseflade

Af Ruth Feil, Termplus ApS, og Lotte Weilgaard, Institut for Fagsprog, Kommunikation og Informationsvidenskab, SDU – Kolding

Baggrunden for projektet

NorNa er en forkortelse for Nordic Navigator og er navnet på et NorFa-støttet netværk inden for sprogteknologiprogrammet. Netværket handler om tværspørglig information retrieval på de nordiske sprog. NorNa-netværkets projektperiode gik fra september 2002 til juni 2005.

Baggrunden for projektet er, at vi i Norden – eller i hvert fald i Skandinavien – kan forstå hinanden, selv om vi taler vores eget sprog. Dvs. man kan stille et spørgsmål på fx dansk og uden forståelsesvanskeligheder (i det mindste uden væsentlige vanskeligheder) forstå svaret på norsk. Udgangspunktet for netværksprojektet har været, at det samme skal kunne lade sig gøre i forbindelse med ‘spørgsmål’, der stilles til en søgemaskine.

Deltagerne i netværket kommer fra følgende fagsproglige miljøer:
Norges Handelshøyskole, Bergen
Universitetet i Bergen
Vaasa Universitet
Syddansk Universitet, Kolding
TERMplus ApS, København
Observatører: AB Terminologicentrum TNC, Stockholm
Ventspils College, Letland

De nordiske sprog, som projektet omhandler, er de skandinaviske sprog samt finsk, da deltagerne fra Vaasa har modersmålskompetence inden for både svensk og finsk. Derudover er 'engelsk' medtaget som 'pivot language' – som åbning mod sprog uden for Norden.

Projektets tekstmateriale

Dokumentationsgrundlaget er blevet meget præcist afgrænset. På den ene side skulle det sikres, at omfanget af de behandlede dokumenter var eksemplarisk, og på den anden side måtte der ikke være risiko for, at grundlaget blev for omfattende og dermed uoverskueligt – den tidshorisont og de ressourcer taget i betragtning, som projektet har haft.

Indledningsvis blev der lavet et lille pilotprojekt med et mindre testkorpus bestående af en tv-vejledning. Men de to hovedkorporusser består af:

- et dokument om arktisk miljø i Norden. Valget faldt på dette område, fordi dokumentationen forelå på alle arbejdssprog, og samtidig er det et centralt og aktuelt område i Norden;
- NORDEAs årsresultater. Disse blev valgt, fordi flere af deltagerne arbejder med økonomisk fagsprog. Ved Norges Handelshøyskole har man eksempelvis indledt opbygningen af en vidensbase inden for økonomisk-administrative områder.

Software

Der er ikke blevet udviklet nyt software fra bunden, men i stedet er der enten blevet videreudviklet eksisterende software, eller faciliteter i eksisterende software er udnyttet til formålet. Målet har været at udvikle en eksemplarisk prototype, som senere kan produktmodnes.

Den centrale software er således en videreudvikling af terminologistyringssystemet TERMplus.

Fremgangsmåde

Metodisk er der i henhold til den tværsproglige tilgang taget afsæt i en onomasiologisk indfaldsvinkel, dvs. der er taget udgangspunkt i indholdet, begrebssiden (og ikke udtrykkssiden, som det ville være tilfældet med en semasiologisk indfaldsvinkel).

Denne begrebsbaserede arbejdsmetode hænger naturligt sammen med, at teksterne på de forskellige sprog omhandler de samme begreber.

Konkret har arbejdet bestået af følgende skridt:

- opbygning af to korpusser / fuldtekstbaser med fagsproglige tekster
- tilvejebringelse af en klassifikation, der er baseret på indholdsstrukturen i teksterne
- tilvejebringelse af et indeks med søgebegreber med benævnelser på et sprog

I ekstraktionen af potentielle søgebegreber blev WORDs indekserings-facilitet udnyttet. Søgebegrebernes benævnelser blev markeret manuelt og derefter automatisk samlet i en alfabetisk liste. Den alfabetiske liste blev fra WORD eksporteret til et modul i TERMplus kaldet TREE VIEW, hvor der så manuelt/intellektuelt (vha. ‘drag and drop’) blev etableret en hierarkisk struktur.

- suppleret med ækvivalente benævnelser til søgebegreberne på de andre sprog
Dette skete på basis af en alignment af teksterne på de fem sprog.
- udvikling af en søgegrænseflade.

Prototypen

Den grundlæggende idé var, at man søger på termer, der repræsenterer søgebegreber, og at man, ud over at søge med et søgebegreb, der fx er repræsenteret vha. en dansk term, kan finde ækvivalenter på andre nordiske sprog – og på den måde få mulighed for at søge og finde dokumenter fx på Google omhandlende de valgte søgebegreber på de andre nordiske sprog.

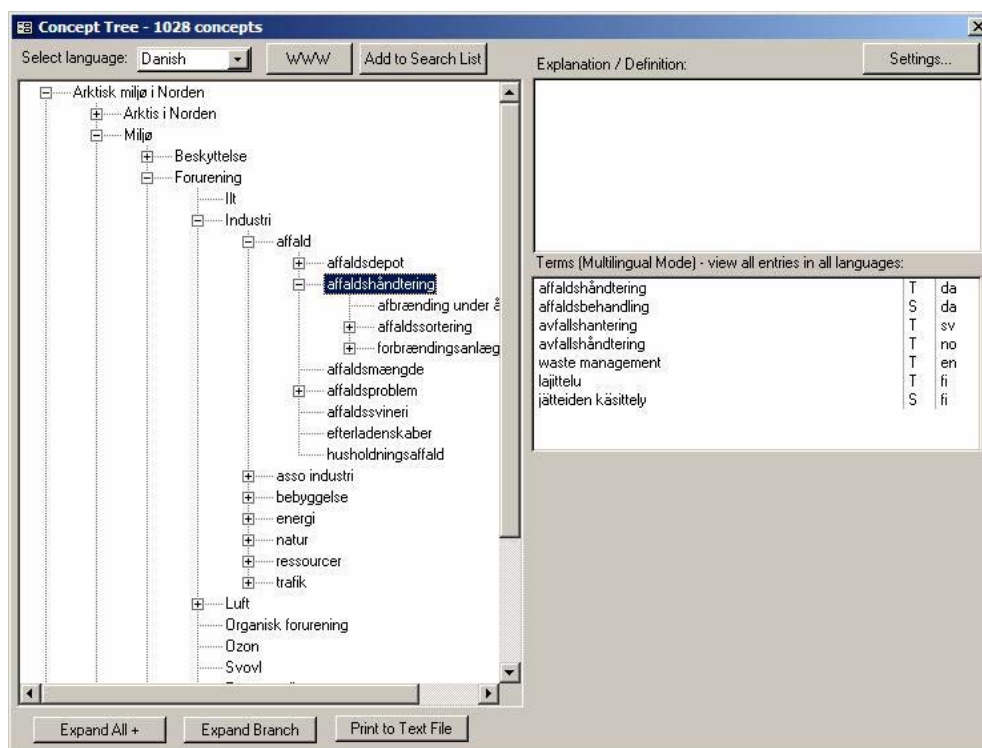

Fig. 1: Tree View

I prototypen kan man i Tree View-vinduet (se fig. 1) finde frem til et eller flere søgebegreber, eventuelt afgrænse dem nærmere vha. definitioner, forklaringer eller kontekster, og så vælge at sende benævnelserne til søgebegreberne som søgestrengene til en søgemaskine, eventuelt sammen med benævnelser på de andre eller nogle af de andre nordiske sprog.

Herefter skal søgemaskinen tage over og sørge for, at søgestrengene bliver ‘distribueret’, dvs. sørge for, at der med de enkelte sprogs benævnelser som søgestrengene faktisk bliver søgt på sider, der indeholder det relevante sprog.

Spansk mad – en illustreret onlineordbog

<http://spanskmad.gawinski.dk>

Af Birthe Gawinski

Formålet med ordbogen er at hjælpe ordbogsbrugeren med at få en bedre fornemmelse af, hvad et givet opslagsord dækker over, især i de tilfælde, hvor der ikke findes en ækvivalent. Det er mit håb, at definitioner og/eller forklaringer på både kilde- og målsproget samt illustrationer vil yde denne hjælp. Denne type informationer vil man kun sjældent finde i papirudgaver af bilingvale ordbøger.

Ordbogen er blevet oprettet i forbindelse med et masterspeciale¹ på 'IT, Sprog og Læring'.

Der er to vigtige grunde til mit valg af emne for denne ordbog. Dels er den gastronomiske terminologi kendetegnet ved mange kulturbundne og dermed nulækvivalente ord. Dels har interessen for Spanien som rejsemål og for spansk mad været støt stigende gennem de seneste årtier, og adskillige spanske madvarer og retter er efterhånden kendt i Danmark. Der skyder spanske restauranter og tapasbarer op rundtomkring i landet, flere og flere spanske specialiteter kan købes i danske butikker.

Denne ordbog er tænkt som en hjælp til danskere med interesse for spansk mad og spanske produkter, og for nogle brugeres vedkommende vil der måske efterhånden opstå et behov for at få større viden om de enkelte retter og produkter, end de informationer man kan få i en almindelig ordbog eller i en kogebog. Det kunne være noget om, hvor i Spanien man dyrker hvilke produkter, dyrkningsmetoder (konventionelt/økologisk) etc.

Målgruppen er derfor dansksprogede med et vist kendskab til spansk, som har brug for at forstå (evt. også oversætte) en spansk tekst, som indeholder gastronomisk terminologi. Kendskab til spansk vil give et større udbytte, da der ud over ækvivalenter eller oversættelsesforslag vil være definitioner på spansk samt links til spansksprogede websteder, men ordbogen kan i princippet også bruges af ikke-spanskkyndige, som blot ønsker at kunne slå et ord op og få en dansk oversættelse eller definition/forklaring.

Jeg opfatter således ikke min målgruppe som en entydig størrelse, men ser den mere som målgrupper på forskellige niveauer eller med forskellige behov. Hypertekststrukturen i en onlineordbog giver gode muligheder for at lade brugeren selv beslutte, hvilke informationer og hvor mange han/hun har brug for i den givne situation.

I forbindelse med ækvivalensproblematikken tager jeg udgangspunkt i NLO's (Bergenholtz et al.: 1997: 15-18) liste over ækvivalenttyper:

- 'låneord', dvs. direkte brug af kildesprogsordet
- 'oversættelseslån'
- 'kulturel ækvivalent'
- 'parafraseækvivalent'
- 'encyklopædisk forklaring'

Med hensyn til encyklopædiske informationer kan der være tale om definitioner og/eller illustrationer af forskellig art.

¹ Hele specialerapporten kan læses her: <http://www.gawinski.dk/birthe/master/speciale.pdf> (printfunktionen er slået fra, men send mig en mail (birthe_gawinski@mac.com), hvis du er interesseret i en printbar version!)

Jeg har valgt at tage udgangspunkt i Svenséns (1987: 165-170) illustrationskategorier:

- ‘en enkelt genstand eller en del af en genstand’
- ‘flere typer inden for samme klasse’
- ‘genstanden i sit miljø’
- ‘delaspekter af genstanden’
- ‘centrale genstande og begreber inden for et emneområde’

Ud over at være et nyttigt redskab for folk med interesse for spansk mad og spanske produkter, er denne ordbog også tænkt som et muligt læringsmiddel i spanskundervisningen.

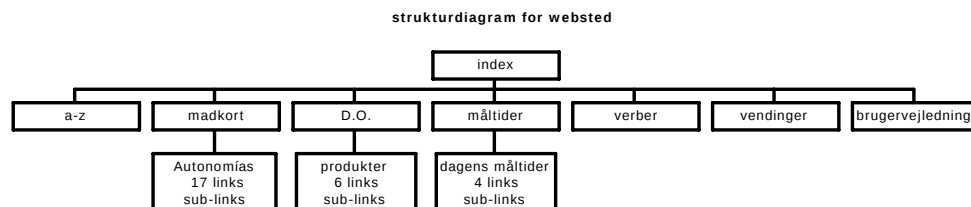
Ute Rampillon (2001) nævner nogle eksempler på ordbogen i sprogundervisningen:

- udvikling af læringskompetence
- hjælp til indlæring af et fremmedsprog
- takling af fremmedsproglige situationer i dagligdagen
- ‘tidsfordriv’

I denne specifikke ordbog forestiller jeg mig i første omgang disse forløb (med mulighed for at udvide med flere hen ad vejen):

- I et undervisningsforløb om Spaniens geografi kunne man tage udgangspunkt i siden med Spanienskortet (<http://spanskmad.gawinski.dk/madkort.html>). Her får man informationer om de regionale forskelle mht., hvilke afgrøder man dyrker, hvilke produkter man fremstiller – og dermed hvilken mad man spiser i de pågældende områder.
- Et andet undervisningsforløb kunne tage udgangspunkt i siden med Måltider (<http://spanskmad.gawinski.dk/maaltider.html>). Her får man informationer om dagens måltider og hvad der er karakteristiske for dem (tidspunkter, retter etc.).
- Et tredje undervisningsforløb kunne handle om fænomenet Denominación de Origen, dvs. det spanske landbrugs-, fiskeri- og fødevareministeriums kvalitetskontrol af forskellige landbrugsprodukter (<http://spanskmad.gawinski.dk/do.html>)

Ordbogens opbygning ses i flg. strukturdiagram:

men fremgår i øvrigt også af forsidens menulinje:

Man kunne godt forestille sig, at brugeren kunne få de samme informationer i en papir-baseret ordbog – men et meget væsentligt element ville mangle, nemlig hypertextualiteten, dvs. muligheden for at kunne modtage informationerne systematisk ordnet og ikke i en lineær form med eventuelle supplerende informationer fordelt over bogens forskellige dele. Man kan sige, at informationerne også er 'spredt' i onlineudgaven, brugeren mærker det bare ikke, for de er aldrig længere end et klik borte. Dette gælder naturligvis kun, hvis webstedet er logisk og brugervenligt opbygget.

En papiordbog med lige så mange informationer ville blive alt for stor, og man ville ikke have adgang til hyperlinks ud over URL-lister.

Det er mit håb, at det vil være muligt at få overbevist forlagene (eller andre, der kan se idéen i at investere i tidssvarende leksikalske produkter) om det nyttige i at give ordbogens bruger enhver supplerende information til et givent opslagsord – også selv om det bevæger sig ud over de hidtil benyttede medier (papir, cd-rom, dvd) og 'går' online.

Jeg har hørt det argument, at det er på grund af internettets foranderlige karakter, at man ikke tør satse mere på det. Jeg tror på, at der må kunne spares nogle ressourcer i forbindelse med den konventionelle ordbogsfremstilling, som kunne benyttes til at ansætte nogle personer til at sørge for opdatering af onlineordbøgerne. Det gælder både indsættelse af nye opslagsord og tjek af webstedseksterne links.

Jeg er ikke tilhænger af, at papirbaserede ordbøger skal afskaffes her og nu, men jeg tror på, at internettet kan tilføre leksikografiske produkter af enhver art nogle dimensioner, som de trykte medier ikke kan. Det ville være dejligt, hvis forlagene ville være med til at udvikle sådanne produkter i den nærmeste fremtid!

Udarbejdelse af regnskabsordbøger til internettet

Af Sandro Nielsen

1. Projektets baggrund

Arbejdet med at udarbejde internetbaserede ordbøger inden for eksternt regnskabsvæsen startede i 2002. Oprindeligt var der planlagt en enkelt dansk-engelsk regnskabsordbog, men efterhånden som arbejdet skred frem, blev det besluttet at udarbejde to regnskabsordbøger: en rent dansk ordbog og en dansk-engelsk. Behovet for regnskabsordbøgerne er bl.a. opstået af ydre, praktiske omstændigheder, idet Folketinget i 2001 vedtog en ny årsregnskabslov, baseret på internationale regnskabsstandards, hvilket er en radikal ændring i forhold til de tidligere årsregnskabslove. Samtidig blev en ny EU-forordning vedtaget, der pålagde børsnoterede virksomheder i EU at aflægge årsregnskaber efter de internationale standarder fra 2005. Med disse nye regelsæt blev der introduceret ny dansk og engelsk terminologi inden for årsregnskabsområdet, og ingen dansk eller dansk-engelsk fagordbog dækkede dette område. Fra og med august 2003 har de to ordbøger været tilgængelige på Internettet på adressen: www.regnskabsordbogen.dk.

Der er tale om et tværinstitutionelt ordbogsprojekt med deltagelse af forskningsmedarbejdere fra Handelshøjskolen i Århus (ASB) og Handelshøjskolen i København (CBS). Det leksikografiske team bag ordbøgerne består af Henning Bergenholtz, Sandro Nielsen (begge ASB) og Lise Mourier (CBS), og bag database og layout står Richard Almind (ASB). En væsentlig årsag til, at projektet blev en realitet er, at FSR's Studie- & Understøttelsesfond støttede arbejdet med et økonomisk bidrag på 350.000 kr.

2. Ordbøgernes leksikografiske fundament

Med udviklingen af de to ordbøger, der er udarbejdet som internetordbøger fra grunden, opstod der et behov for at udvikle et klart og brugbart leksikografisk fundament. Da ordbøgerne er internetbaserede, blev det hurtigt klart, at den eksisterende leksikografiske teoris fokusering på lingvistiske begreber ikke var hensigtsmæssig, og at det bedste udgangspunkt var at definere begrebet *ordbog* ud fra en leksikografisk tilgang. Ifølge den leksikografiske definition består en ordbog af tre væsentlige egenskaber, dvs. egenskaber der er iboende i enhver ordbog. Den mest grundlæggende egenskab er, at ordbogen generelt skal opfylde en eller flere funktioner. Udtrykket “generelt” henviser her til, at denne definition er teoriuafhængig og kan anvendes, uanset hvilken leksikografisk skole man er tilhænger af. For det andet indeholder ordbogen materialiserede leksikografiske data, som har til formål at opfylde ordbogens funktion(er). Uden disse data vil ordbogens funktioner ikke kunne realiseres, og samtidig gør disse data det muligt at sammenligne ordbogen med andre ordbøger. Den tredje og sidste væsentlige egenskab er, at ordbogens leksikografiske strukturer samler og forbinder de leksikografiske data med det formål at opfylde ordbogens funktion(er) (Nielsen 2003a: 111-113).

At ordbogens funktion(er) udgør dens mest grundlæggende egenskab afspejles i det faktum, at funktionerne er bestemmende for al selektion, dvs. korpus, lemmata, ækvivalenter, datatyper og strukturer. Ved bestemmelse af ordbogens funktioner er det hensigtsmæssigt at tage udgangspunkt i den moderne leksikografiske funktionslære (se fx Bergenholtz/Tarp 2003), da den opfylder kravene til en brugbar systematisering af de relevante ordbogsfunktioner. Der skelnes mellem to hovedfunktioner: de kommunikationsorienterede og de kognitionsorienterede. De kommunikationsorienterede funktioner omfatter tekstreception, tekstproduktion, oversættelse og tekstrevision, og de karakteriseres ved at være baserede på tekster, der fungerer i kommunikationssituationer af forskellig art. De kognitionsorienterede (eller vidensorienterede) funktioner består af videnstilegnelse, dvs. tilegnelse af viden om noget generelt eller om noget specielt, og de er karakteriseret ved, at brugerens behov for at tilegne sig viden er uafhængig af tekster og en kommunikationssituation. En ordbog skal således være udarbejdet til at opfylde en eller flere af disse funktioner på en sådan måde, at den kan opfylde konkrete behov, som brugerne har i bestemte brugssituationer. Det vil kun være muligt, hvis ordbogens data og strukturer er blevet selekteret med dette for øje.

Den moderne leksikografiske funktionslære åbner samtidig mulighed for at udarbejde multifunktionelle ordbøger. De to regnskabsordbøger har i sagens natur ikke de samme funktioner, men de er begge multifunktionelle. Den Danske Regnskabsordbog har en primær funktion, som er produktion af danske regnskabstekster, to sekundære funktioner, nemlig reception og revision af danske regnskabstekster, og en tertiær funktion, tilegnelse af viden om eksternt regnskabsvæsen generelt eller om et specifikt regnskabsmæssigt forhold. Den Dansk-Engelske Regnskabsordbogs primære funktion er oversættelse af danske regnskabstekster til engelsk, dens sekundære funktioner er reception af danske regnskabstekster som forudsætning for oversættelse, produktion af regnskabstekster på engelsk og revision af engelske regnskabstekster. Dens tertiære funktion er tilegnelse af viden om eksternt regnskabsvæsen. Denne graduering af funktioner betyder, at ordbøgernes data og strukturer som udgangspunkt fokuserer på de primære funktioner, men at de også tager hensyn til de sekundære og tertiære funktioner, men at disse tildeles mindre vægt.

For at kunne foretage den optimale selektion er det nødvendigt at identificere ordbogens intenderede brugergruppe(r). Det er nemlig brugernes behov, der er afgørende for udvælgelsen af de data og strukturer, som er nødvendige for, at ordbogen kan opfylde de påtænkte funktioner. De to regnskabsordbøger har flere brugergrupper som mål. Den primære brugergruppe er semi-eksperter i forhold til eksternt regnskabsvæsen, fx oversættere, undervisere, tekstrevisorer og erhvervsjournalister. Den sekundære brugergruppe er revisorer og andre fagfolk, mens den tertiære brugergruppe udgøres af regnskabs- og translatorstuderende og interesserede lægfolk, dvs. læsere af regnskabs-tekster og lign. Et af de vigtigste elementer er, at de tre brugergrupper har forskellige kompetencer vedrørende fag og fagsprog og derfor har behov for forskellige data til at løse deres opgaver. Ligesom tilfældet er med funktionerne, så er der foretaget en graduering og vægtning af brugergrupperne med det resultat, at den primære brugergruppes behov for viden om fag og sprog kombineres med de to primære funktioner oversættelse og tekstproduktion. Fokus i Den Danske Regnskabsordbog er derfor på data, som er afpasset semi-eksperter, der bruger ordbogen til tekstproduktion, mens fokus i Den Dansk-Engelske Regnskabsordbog er på data, som er afpasset semi-eksperter, der bruger ordbogen til oversættelse.

3. Funktionerne kræver syntagmatiske angivelser

For at kunne opfylde funktionerne og brugernes behov for oplysninger i bestemte brugs-situationer, er ordbøgerne udarbejdet som syntagmatiske ordbøger. De indeholder med andre ord lemmatiserede leksikalske enheder, der beskrives i relation til andre enheder, som de kan sættes sammen med. Dette betyder, at der er forholdsvis stort fokus på kollokationer og fraser. Hertil kommer, at for at brugerne kan producere korrekte regnskabstekster på dansk og oversætte danske regnskabstekster til engelsk, så er det nødvendigt med definitioner af lemmata og grammatiske oplysninger. Hvordan dette konkret kommer til udtryk, kan bedst illustreres med eksempler fra Den Dansk-Engelske Regnskabsordbog, fx det følgende uddrag af artiklen **resultatføre**:

resultatføre

recognise in the income statement

eller

recognise in the profit and loss account (UK)

.....

▪ resultatføre finansielle instrumenter lineært over instrumentets løbetid

recognise financial instruments in the income statement on a straight-line basis over their lives

recognise financial instruments in the profit and loss account on a straight-line basis over their lives (UK)

Dette eksempel er illustrativt af flere grunde. For det første viser det, at der findes to engelske ækvivalenter til det danske lemma, og den ene er markeret diatopisk. Dette er vigtigt for brugerne i forbindelse med oversættelse og revision af regnskabstekster til og på engelsk. For det andet viser kollokationen, at der er forskel på de danske og engelske grammatiske regler. Den danske kollokation indeholder strengen *instrumentets løbetid* i singularis, mens den korrekte engelske streng er i pluralis. Endvidere anvendes der på dansk en s-genitiv, mens der på engelsk anvendes et possessivt pronomen (*their lives*). Disse oplysninger er ligeledes vigtige for brugeren, når der fx skal oversættes til korrekt engelsk sprogbrug.

Kollokationer og frasers betydning i syntagmatiske ordbøger kan yderligere illustreres med et uddrag af artiklen **retvisende billede**:

retvisende billede

fair presentation (IAS/IFRS US)

eller

true and fair view (UK)

.....

- opfylde kravet om et retvisende billede
meet the fair presentation requirement (IAS/IFRS US)
meet the requirement of a true and fair view (UK)

.....

- oplysninger af betydning for det retvisende billede
information of importance to the fair presentation (IAS/IFRS US)
information of importance to the true and fair view (UK)

Denne artikel indeholder også diatopiske markeringer, der kan hjælpe brugeren til at vælge den korrekte ækvivalent i en given situation. Markeringen *IAS/IFRS* angiver, at ækvivalenten anvendes i de internationale regnskabsstandarder, *US* at ækvivalenten anvendes på amerikansk engelsk, mens *UK* angiver, at ækvivalenten anvendes på britisk engelsk. Samtidig viser oversættelserne af den første kollokation, at der anvendes forskellig sætningsstruktur afhængigt af, om man udtrykker sig på amerikansk, britisk eller internationalt engelsk, noget brugerne ikke kan forventes at vide og derfor har behov for at blive gjort opmærksom på. Slutteligt viser oversættelserne af den anden kollokation, at det tællelige danske ord *oplysninger* skal oversættes med det utællelige ord *information* på alle tre varianter af engelsk. Dette er et traditionelt problem for danskere, der skal udtrykke sig på engelsk, og denne oplysning er især vigtig for erhvervsjournalister og fagfolk, der har en begrænset viden om engelsk fagsprog og sprogbrug.

Afslutningsvis illustrerer det følgende uddrag af artiklen **ombygningsudgift** en anden vigtig oplysning, som kan indeholdes i kollokationer og fraser:

ombygningsudgift

rebuilding cost

.....

- ombygningsudgifter vedrørende lejede lokaler
leasehold improvement costs

Eksemplet illustrerer et meget vigtigt aspekt, nemlig at ækvivalenten ikke altid skal anvendes i en kollokation eller frase, men at man i sådanne tilfælde bruger en helt anden løsning på målsproget. Denne oplysning er vigtig både for semi-fagfolk og fagfolk, uanset om de skal oversætte en regnskabstekst til eller producere, subsidiært revidere, en regnskabstekst på engelsk, da de ikke kan forventes at vide dette.

4. Ordbogen som brugsgenstand

For at en ordbog kan fungere optimalt i forskellige brugssituationer er det vigtigt for leksikograferne at have en “mission” for deres arbejde. For de to regnskabsordbøger er der en fælles mission: at vejlede brugeren og give denne løsninger både med hensyn til faglige og fagsproglige aspekter. Derved hjælpes brugeren af Den Dansk-Engelske Regnskabsordbog med at finde den rigtige ækvivalent, og samtidig har brugeren mulighed for at tilegne sig viden, og dette er nogle af de vigtigste kendetegn ved en brugsgenstand af denne type. Det er derfor nødvendigt, at leksikograferne nøje overvejer i hvert fald fem forskellige ting: emneafgrænsning, brugerhensyn, hensigtsmæssige definitioner, en enkelt ækvivalent uden forvirrende valgmuligheder og deskriptivitet/ normativitet.

Fagområdet skal afgrænses, for at leksikograferne kan fokusere på de relevante termer, og her er faget regnskabsvæsen, som er yderligere afgrænset til primært at være eksternt regnskabsvæsen. Afgrænsningen medfører, at der opstilles nogle faste rammer for selektionen af et relevant tekstkorpus og af lemmata, idet et tekstkorpus, der består af relevante tekster inden for det afgrænsede fagområde vil sikre, at (næsten) alle relevante termer, kollokationer og fraser selekteres.

For at kunne leve op til brugernes behov er det nødvendigt med hensigtsmæssige definitioner. Da den primære brugergruppe er semi-eksperter, udgør disse udgangspunktet for udarbejdelsen af definitionerne, og dette indebærer bl.a., at de sprogligt skal formuleres på en sådan måde, at de er forståelige, uden at dette går ud over fagligheden. Samtidig skal leksikograferne tage hensyn til især den sekundære brugergruppe, eksperterne, og ikke ofre den faglige korrekthed på stilistikkens alter, da banale og ufuldstændige definitioner er ubrugelige for denne brugergruppe.

Definitioner af lemmata er vigtige i monolingvale fagordbøger, men spiller også en afgørende rolle i bilingvale fagordbøger med kommunikationsorienterede funktioner. Definitionen af et lemma giver brugeren den baggrundsviden, der sætter ham i stand til at vurdere de relevante faglige sammenhænge og derved konstatere, om den lemmatiserede term dækker det samme som termen, der bruges i kommunikationssituationen, fx ved at definitionen afgrænser lemmaet i den faglige kontekst. Det følgende uddrag af artiklen **føre** illustrerer den faglige afgrænsning af lemmaet til de relevante regnskabsbetydninger, og dette sættes i direkte relation til ækvivalenterne:

føre

carry

Føre oversættes i betydningen 2) register; 3) include; 4) trade (in); og 5) conduct.

synonymer:

book

betydning:

At føre er (1) i regnskabsmæssig betydning at indregne en post eller et beløb i regnskabet, (2) at registrere i en registrant, (3) at medtage i en fortegnelse, (4) at handle med noget, eller (5) at udføre en handling.

Definitionerne er også en stor hjælp for brugerne i forbindelse med polysemi i regnskabsmæssig sammenhæng, således at brugerne kan vælge det lemma og den ækvivalent, der passer ind i den konkrete kommunikationssituation, fx:

sikre

secure

betydning 1:

At sikre vil sige at garantere eller forsikre noget.

hedge

betydning 2:

At sikre vil sige, at en virksomhed kontrollerer og reducerer de risici, den er eksponeret for.

En virksomhed kan sikre sig ved hjælp af derivater, herunder terminsforretninger, futures, optioner, swaps mv.

Leksikograferne skal endvidere tage de nødvendige brugerhensyn. Som nævnt ovenfor skal leksikograferne udarbejde en brugerprofil og dernæst identificere de brugerbehov, som ordbogen skal opfylde. Det kan derfor være nødvendigt med særlige markeringsfelter, der indeholder forskellige diasystematiske markeringer. I regnskabsordbøgerne anvendes følgende særlige markeringsfelter:

- Faglige anmærkninger til lemma
- Sproglig markering for engelsk: UK – US – IAS/IFRS
- Henvisninger til relevante lemmata
- Synonymer til lemma og/eller ækvivalent
- Antonymer til lemma og/eller ækvivalent
- Eksempler med hele sætninger

Disse markeringer har det fælles formål at hjælpe brugeren med at forstå tekster, oversætte tekster, producere tekster, revidere tekster og tilegne sig viden. De er med til at opfylde de krav, der stilles til at forstå begreber, så man også kan bruge dem i fx konkrete kommunikationssituationer, og for at kunne forstå et begreb er det nødvendigt at se på tre ting: definition, funktion og relation. Altså: Hvad er det? Hvordan fungerer det? Hvordan relaterer dette begreb sig til andre begreber?

Regnskabsordbøgerne indeholder sproglige anmærkninger, der skal hjælpe brugeren med at vælge den korrekte term i en given sammenhæng, fx:

udgiftsføre

Det må anbefales at bruge termen omkostningsføre, svarende til den generelle anbefaling om brug af omkostning og ikke udgift i regnskabsmæssig sammenhæng.

charge to the profit and loss account (UK)
eller
 expense (US)

betydning:

Indregne et beløb som en omkostning i resultatopgørelsen.

Den sproglige anmærkning er medtaget for at gøre brugeren opmærksom på det skifte, der er sket i terminologien inden for eksternt regnskabsvæsen i forbindelse med overgangen til en ny årsregnskabslov og de internationale regnskabsstandarder. Markeringen sætter brugeren i stand til at producere danske tekster, der indeholder den nye og internationalt orienterede terminologi, samt at foretage revision af regnskabstekster.

I andre tilfælde har de sproglige anmærkninger også et fagligt element, som det for eksempel kan ses af anmærkningen til lemmaet A.M.B.A.:

A.M.B.A.

.....

Dansk Sprognævn godtager ikke denne skrivemåde, men kun a.m.b.a. Skrivemåden med store bogstaver og forkortelsespunktum anbefales dog af denne ordbog, da det er denne variant, der bruges i erhvervsvirksomhedsloven.

Denne anmærkning er et eksempel på ordbogens normative funktion. Samtidig gør den brugeren opmærksom på, at der her er en konflikt mellem Dansk Sprognævns retskrivningsregler og dansk lovgivning, og at Dansk Sprognævns anbefalinger måske strider mod dansk lov. Denne anmærkning hjælper brugeren i forbindelse med produktion og revision af regnskabstekster.

De faglige anmærkninger giver brugeren oplysninger om faglige sammenhænge, der er relevante for både kognitionsorienterede og kommunikationsorienterede funktioner, fx:

sammenlægningsmetode

.....

anmærkning:

Denne fagterm bruges ikke mere i IFRS-sammenhæng. De danske regler om virksomhedssammenslutninger er baseret på de hidtidige regler i IAS 22, der tillod sammenlægningsmetoden. Ifølge IFRS 3, som blev udsendt i marts 2004 og som erstatter IAS 22, bortfalder sammenlægningsmetoden, således at alle virksomhedssammenslutninger mellem uafhængige parter skal behandles efter overtagelsesmetoden, jf. IFRS 3, afsnit 14. For virksomheder, der allerede aflægger årsrapport efter IFRS gælder reglerne for sammenslutninger gennemført efter 31. marts 2004, mens virksomheder, der overgår til IFRS i 2005 skal anvende reglerne for sammenslutninger gennemført fra og med 1. januar 2004 i IFRS-åbningsbalancen. 30.07.2004

Ud over at give konkrete faglige oplysninger så viser denne anmærkning også, at leksikograferne har mulighed for hurtigt at tilføje sådanne oplysninger til gavn for brugerne i takt med, at det faglige univers ændrer sig. Tallene i slutningen af anmærkningen angiver datoen for, hvornår anmærkningen er tilføjet, og det fremgår heraf, at anmærkningen er lavet som en del af den løbende revision af ordbøgerne (se også afsnit 7).

Andre anmærkninger er adresseret til ækvivalenterne, da de skal hjælpe brugerne med at oversætte regnskabstekster til engelsk, producere regnskabstekster direkte på engelsk og revidere engelske regnskabstekster:

nettoomsætning

net revenues (US) 'Net revenues' anvendes typisk af fx service-, it-, medicinal- og teknologisektorerne, mens 'net sales' anvendes af handels- og fremstillingsvirksomheder.

eller

net turnover (UK)

eller

revenue (IAS/IFRS)

synonymer:

net sales

Som dette eksempel viser, får brugeren oplysning om de forskellige engelske varianter, der findes, med angivelse af, hvilken variant der anvendes i en given sammenhæng. Samtidig anføres det amerikanske synonym nævnt i anmærkningen, **net sales**, i det særlige synonymfelt.

En af de store udfordringer ved udarbejdelsen af regnskabsordbøgerne er, at de i sagens natur har lemmata, der er specifikt danske, og som ikke altid har en modsvarighed, eller direkte modsvarighed i Storbritannien, USA eller de internationale regnskabsstandarder. Da disse termer reelt findes, er det vigtigt, at ordbogen også giver forslag til, hvordan de oversættes til engelsk, evt. med en særlig faglig anmærkning, fx:

tilknyttet virksomhed

group enterprise

'affiliated enterprise' er en bredere betegnelse og vil fx også dække associerede virksomheder.

synonymer:

group undertaking

betydning:

Med tilknyttet virksomhed menes en virksomhed, som i en koncern er en virksomheds dattervirksomhed, dens modervirksomhed eller dennes dattervirksomhed. En tilknyttet virksomhed behøver ikke være konsolideret i koncernen og kan ikke være en associeret virksomhed.

2. henvisning: associeret virksomhed; koncernvirksomhed

kilde:

årsregnskabsloven, bilag 1, B5

Anmærkningen gør brugeren opmærksom på, hvad ækvivalenten dækker, samtidig med at den relaterer sig direkte til definitionen. Kildehenvisningen fortæller brugeren, at det danske lemma er defineret i henhold til årsregnskabsloven og fungerer samtidig som link, og 2. henvisningerne henviser brugeren til relevante artikler, hvor der gives yderligere oplysninger.

Specielt i ordbøger med kommunikationsorienterede funktioner som oversættelse, produktion og revision kan eksempler på udgangs- og målsprog være nyttige. Derfor indeholder Den Dansk-Engelske Regnskabsordbog eksempler på hele sætninger på dansk med oversættelse til engelsk, fx:

sammenlægningsmetode

merger method (UK)

eller

pooling-of-interests method (US)

eller

uniting-of-interests method (IAS/IFRS)

.....

eksempler:

Efter sammenlægningsmetoden aflægges koncernregnskabet for den periode, hvori sammenlægningen er sket, som om virksomhederne havde været sammenlagt fra og med den tidligste regnskabsperiode, der indgår i regnskabet.

In accordance with the uniting-of-interests method, the consolidated financial statements shall be presented for the period in which the uniting of interests occurs as if the enterprises had been combined starting from the earliest accounting period forming part of the financial statements.

Ud over selve eksemplerne viser oversættelsen, at der anvendes international regnskabsterminologi “by default”, idet brugeren indirekte bliver gjort opmærksom på, at den internationale regnskabsterminologi vinder større og større udbredelse i forbindelse med regnskabsaflæggelse. Dette er således endnu et eksempel på ordbogens normative funktion.

For at være så god en brugsgenstand som muligt er regnskabsordbøgernes data udformet og placeret således, at de leksikografiske informationsomkostninger er så lave som muligt. Leksikografiske omkostninger er generelt de problemer eller det besvær, som ordbogsbrugeren mener eller oplever at være forbundet med at bruge en bestemt ordbog. Informationsomkostningerne er relevante i forbindelse med de fleste angivelsestyper og leksikografiske strukturer, der findes i en given ordbog, dvs. vedrørende udformningen af definitioner, anmærkninger, henvisninger, ækvivalenter og søgning. De viste eksempler fra ordbogen viser kun udvalgte løsninger, og interesserede opfordres til at se ordbøgerne og deres opbygning på internettet.

6. Funktioner i metatekst

Funktionernes vigtighed i forbindelse med ordbøger understreges af, at de ikke kun gør sig gældende i ordbogsartiklerne. Som noget nyt udgør de forskellige funktioner også udgangspunktet for brugervejledningen. I modsætning til andre ordbøgers brugervejledninger er brugervejledningerne i de to regnskabsordbøger ikke opstillet efter angivelseskategorier, men er delt i flere afsnit, der hver omhandler en bestemt funktion. Med andre ord: Brugervejledningerne er udformet således, at en bruger, der søger hjælp til en konkret funktion, fx oversættelse, kan læse det relevante afsnit i brugervejledningen og her få at vide, hvordan han bedst anvender ordbogen til den givne funktion. Dette princip er blevet udvidet yderligere i den trykte ordbog *Regnskabsordbogen dansk-engelsk*, hvor skiftet fra en deskriptiv brugervejledning til en direktiv vejledning er endnu mere markant.

7. Opdatering og udvidelse

Fordelen ved genuine internetordbøger er, at de nemt kan opdateres i takt med udviklingen inden for det område, de dækker. Derfor er de to regnskabsordbøger løbende under revision, både hvad angår indhold og søgemuligheder. Udvidelse og revision af ordbøgernes indholdsside er muliggjort gennem økonomisk støtte fra FSR's Studie- & Understøttelsesfond, der har ydet 150.000 kr. til den videre udbygning. Udvidelsen er baseret på to primære kilder, hvoraf den første er logfiler, der viser, hvilke ord brugerne har søgt på, og om de har fundet det søgte. I de tilfælde, brugerne har søgt forgæves, foretager leksikograferne en gennemgang af de søgte termer og bestemmer, hvilke der skal medtages. Det er ikke alle de søgte termer, der falder inden for området regnskabsvæsen, og disse er i de fleste tilfælde uinteressante. Derimod viser logfilerne, at mange brugere søger efter termer, der hører til faget økonomistyring (som tidligere hed internt regnskabsvæsen), og da disse termer spiller en væsentlig rolle for udarbejdelsen af årsregnskaber, er det besluttet at udvide ordbøgerne med termer fra dette område. Endvidere pågår der en løbende revision af de internationale regnskabsstandarter som led i IASB's improvement-projekt, og dette medfører introduktion af nye danske og engelske termer, der i sagens natur skal lemmatiseres i ordbøgerne.

Den teknologiske udvikling gør det også muligt løbende at forbedre søgemulighederne i internetbaserede ordbøger. Det er derfor planen at udvide søgemulighederne fra den nuværende, der består i at søge på lemmatiserede termer til at søge mere detaljeret. Det forventes, at brugerne vil kunne søge i betydningsfelterne, i kollokationsfelterne (dansk og engelsk), synonymfelterne (dansk og engelsk), antonymfelterne (dansk og engelsk) og i ækvivalentfelterne. Der vil muligvis ske en gradvis forøgelse af søgemulighederne for derigennem at se, hvorledes dette påvirker brugernes aktiviteter, og om det påvirker de leksikografiske informationsomkostninger i negativ retning. Afslutningsvis skal det nævnes, at der vil blive introduceret et felt eller en ikon med udtale af de engelske ækvivalenter. Udtaleangivelsen vil være i form af en lydfil, således at brugerne kan høre, hvorledes de engelske ord udtales.

8. Afslutning

Multifunktionelle fagordbøger som de to regnskabsordbøger skal indeholde både sproglige og faglige oplysninger. En følge heraf er, at ordbøgerne er normative, således at brugerne henvises til den korrekte term gennem fx henvisningsartikler, og præsenteres for den ækvivalent, som leksikograferne anser for korrekt, uden at brugeren præsenteres for en forvirrende palet af mulige ækvivalenter. Dette betyder ikke, at ordbogen ikke skal oplyse om forskellige mulige ækvivalenter, men at disse skal anføres på en utvetydig måde med angivelse af de relevante diasystematiske markeringer. Det er vigtigt, at en ordbog, der skal vejlede brugeren og give denne løsninger, på samme tid er deskriptiv og normativ. Dette gælder for både lemmata og ækvivalenter. Ordbogen skal være deskriptiv med hensyn til skrivevarianter, således at brugeren kan finde den term, der skal anvendes i en konkret situation, og på baggrund af de anførte oplysninger træffe det korrekte valg. Slutteligt er det af stor vigtighed for ordbogens funktioner og brugernes behov, at ordbøgerne indeholder kollokationer og fraser, da de giver yderligere oplysninger om løsninger i bestemte kontekster.

Bibliografi

- Bergenholtz, Henning/Tarp, Sven 2003: "Two opposing theories: On H. E. Wiegand's recent discovery of lexicographic functions" i: *Hermes* 31-2003: 171-196.
- Mourier, Lise 2004: "Communicating financial reporting across continents" i: *Hermes* 32-2004: 145-165.
- Nielsen, Sandro 2002: "Overvejelser angående det leksikografiske grundlag for en

- elektronisk bilingval regnskabsordbog” i: *LexicoNordica* 9-2002: 173-194.
- Nielsen, Sandro 2003a: “Changes in Dictionary Subject Matter” i: H. E. Wiegand (red.): *Untersuchungen zur kommerziellen Lexikographie der deutschen Gegenwartssprache I. »Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in zehn Bänden«*. Tübingen: Niemeyer 2003: 109-114.
- Nielsen, Sandro 2003b: *Lexicographic Basis for an Electronic Bilingual Accounting Dictionary: Theoretical Considerations*.
<http://www.sprog.asb.dk/sn/lexicographicalbasis.htm>.
- Nielsen, Sandro/Mourier, Lise 2005: “Internet Accounting Dictionaries: Present Solutions and Future Opportunities” i: *Hermes* 34-2005: 83-116.
- Nielsen, Sandro/Mourier, Lise/Bergenholtz, Henning 2003a: *Den Danske Regnskabsordbog*. Under medvirken af Brit Sørensen, Helle Grønborg, Mads Melgaard, Trine Middelboe. Design Richard Almind. Center for Leksikografi, Århus 2003.
<http://netdob.asb.dk/iasdk/index.html>.
- Nielsen, Sandro/Mourier, Lise/Bergenholtz, Henning 2003b: *Den Dansk-Engelske Regnskabsordbog*. Under medvirken af Brit Sørensen, Mads Melgaard, Trine Middelboe. Design: Richard Almind. Center for Leksikografi. Århus 2003.
<http://netdob.asb.dk/iasdkgb/index.html>.
- Nielsen, Sandro/Mourier, Lise/Bergenholtz, Henning 2004: *Regnskabsordbogen dansk-engelsk*. København: Thomson.

Jysk Ordbog – Fortid, nutid og fremtid

<http://www.jyskordbog.dk>

Af Inger Schoonderbeek Hansen

Historie

Jysk Ordbog, en ordbog over de jyske dialekter, var hovedformålet, da Peter Skautrup 1932 oprettede Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning – i dag Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning. Fra det tidspunkt frem til 1970’erne foregik, under til tider vanskelige og trange økonomiske forhold, indsamlingen og excerperingen af materiale fra topografiske og lokalhistoriske værker (fx ved Niels Blicher, indlæggene i de amtshistoriske årbøger), dialektlitteraturen (fx ved St.St. Blicher, Jeppe Aakjær), folke-mindeoptegnelser (fx ved Evald Tang Kristensen, H.P. Hansen), dialektoptegnelser (fx ved K.J. Lyngby, E. Hagerup), dialektmonografier (fx ved C. Schade, Arne Espegaard), båndoptagelser (der foreligger optagelser fra hvert tredje sogn i Jylland), og endelig fra spørgelistesamlingen (siden 1949 har vi fået hjælp fra ca. 4000 informanter).

I løbet af 1960’erne, mens der stadig blev indsamlet materiale, forberedtes ordbogens redaktion, og i 1970 så første hæfte af Jysk Ordbog dagens lys. Frem til 1979 udkom fire prøvehæfter (‘a-ankel’) samt et hæfte *Kilder og Forkortelser m.m.* Frem til slutningen af 1980’erne blev der arbejdet videre med bl.a. ordbogens lydskrift, alfabetisering af seddelsamlingen (der da var vokset til 3 millioner sedler), udskrivning af resterende kilder. I slutningen af 1980’erne fik centret tilknyttet tre faste videnskabelige stillinger, og man inddrog edb i redaktionsprocessen. Fx blev der udarbejdet et kortlægningsprogram der kunne omsætte indtastede spørgelistedata til dialektgeografiske kort, til stor gavn for redaktionsprocessen.

Redaktionen blev med computeren nu betydeligt effektiviseret, og efterhånden var man kommet i tvivl om, hvorvidt Jysk Ordbog overhovedet skulle trykkes. Et trykt

eksemplar ville nok fylde 22 bind (beregnet på baggrund af de fire prøvehæfter samt ODS) med masser af farvelagte kort – et finansielt uoverkommeligt projekt. I 1990'erne fik flere og flere adgang til internet, og det blev en oplagt mulighed for udgivelsen af Jysk Ordbog. Kortmaterialet ville ikke være nogen hindring og ny muligheder for linkning på kryds og på tværs blev drøftet. Fra 2000 har Jysk Ordbog fungeret som internetordbog, frit tilgængeligt for alle. Læs mere om Jysk Ordbogs historie i Ove Rasmussen: "Jysk Ordbog – en 70-årig med fremtid i" i *Ord&Sag* 22: 4 ff. eller på www.jyskordbog.dk.

Nutid

Redaktionen af Jysk Ordbog foregår på den måde at hver redaktør – i øjeblikket to fuldtidsansatte, en deltidsansat (dog med undervisningsforpligtelser), en fondsansat do. og en pensioneret lektor – udarbejder et afsnit på baggrund af sedlerne i en skuffe fra ordbogskartoteket suppleret med oplysninger fra en række opslagsværker, dialektordbøger mv. Tekstbehandlingen foregår i Word 5.1, korttegningen foregår i Adobe Illustrator 7.0.1 og evt. databehandling via FileMaker Pro 6.0v4 – alle til Macintosh. For hver artikel vurderes det, om der skal laves kortmateriale til at illustrere fx mere eller mindre komplicerede udtaleforhold (de såkaldte udtalekort, jf. kortet **4.have** præteritum eller **hamp**) eller ords geografiske udbredelse (de såkaldte spaltekort, jf. **hans-bær** eller **4.have 37**). Kortene tegnes på baggrund af seddelsamlingen og det uundværlige spørgelistemateriale.

Hver artikel starter med en opslagsform (med oplysninger om ordets ordklasse, udtale og bøjning og genus); derefter følger fed kantet parentes (med oplysninger om evt. forekomst i jyske kilder før 1700, ordets etymologi, dets geografiske udbredelse, om evt. begrænset brugsområde (fx fagsprog) og om ordets evt. synonymer); endelig følger kroppen (med oplysninger om ordets betydning(er), i reglen belyst ved citater fra dialektlitteraturen, topografiske værker mv.). Opslagsordene følger, i det omfang de findes i det fællesdanske ordforråd eller er medtaget i ODS, almindeligvis Retskrivningsordbogen hhv. ODS, øvrige opslagsord dannes efter rigsmålets retskrivningsprincipper eller i analogi med rigsmålet. Ordets udtale gengives i en specielt til ordbogen udarbejdet lydskrift, baseret på Dania og dansk retskrivning. Lydskriften anvendes også i de bedst lydskevne citater. De citater vi vælger at bringe under hvert opslagsord, har til formål at uddybe betydningsangivelsen nærmere og/eller at vise de syntaktiske konstruktioner ordet indgår i. Læs mere om artiklernes opbygning på www.jyskordbog.dk.

Hvert færdigredigeret afsnit afleveres til en af de øvrige redaktører, der efterfølgende læser korrektur og returnerer teksten med rettelser, kommentarer mv. til evt. tilretning. Herefter indtaster redaktøren henvisninger fra sit afsnit til andre (ældre og fremtidige) dele af ordbogen i et specielt til formålet oprettet henvisningskartotek. Herefter lægges afsnittet til videre behandling i en fælles database, og man kan som redaktør gå i gang med en ny skuffe.

Før færdigredigerede dele af Jysk Ordbog kan lægges ud på internettet, gennemgår de en sidste gennemlæsning, hvor der bl.a. foretages en ensretning af tekst og kortmateriale, en sidste kontrol af kildehenvisninger og af henvisninger fra ord eller ordforbindelser i det ene afsnit til andre dele af ordbogen mv. Denne fase er meget vigtig, for ved den mindste slåfejl, glemte opmærkning af en kilde mv. fungerer ordbogens internetudgave ikke optimalt, fx kan et kort ikke poppe op, links bliver inaktive etc.

Fremtid

For at fremtidssikre Jysk Ordbog bedst muligt skal redaktionens tekstbehandlingsfase snarest muligt effektiviseres, bl.a. ved at genereringen af internet-tekst gøres mindre af-

hængig af tekstbehandlingsprogram og browser. Kort og godt betyder det at vores tekstbehandling i Word 5.1, der efterhånden har for mange år på bagen, skal erstattes ved indtastning i et databaseprogram direkte koblet til ordbogens internetudgave. Vi håber nu på samarbejde mellem forskellige ordbogsprojekter i Danmark/Norden om en fælles redaktionsplatform, og forhåbentlig vil det ikke vare længe, inden der foreligger en afklaring.

Yderligere oplysninger om Jysk Ordbog findes på www.jyskordbog.dk.

Anmeldelse af Politikens Nudansk Ordbog med etymologi, 3. udgave

Politikens Forlag, 2005, 1631 sider. Medfølgende cd-rom.

Hovedredaktør: Christian Becker-Christensen. Pris: 499 kr.

Af Kirsten Sydendal

Den 22. juli 2005 fik danskerne en ny udgave af "Politikens Nudansk Ordbog med etymologi" (NDOe). Den efterfølger 1. og 2. udgave fra hhv. 1999 og 2001 og er udgivet som en tobindsordbog.

"Nudansk Ordbog" blev udgivet første gang i 1953 med Lis Jacobsen som hovedredaktør. I løbet af de fem årtier der er gået siden, er den blevet den nok mest kendte og udbredte danskordbog på markedet, og i dag rummer den ifølge forlaget over 100.000 ord, konstruktioner og faste vendinger. Siden 1999 er det værk der hedder "Nudansk Ordbog", udkommet som en etbindsordbog uden etymologi, men her er det altså "Nudansk Ordbog med etymologi" vi skal se nærmere på.

Jeg vil i denne anmeldelse først gøre rede for layout og artikelstruktur og derefter kommentere en række oplysningstyper og deres indhold. Hvor det er relevant, vil jeg drage sammenligninger med 2. udgave af NDOe og med Den Danske Ordbog (DDO).

Layout og artikelstruktur

Der er sket synlige forandringer i ordbogens layout og typografi. Den trespaltede ordbog har fået et mere kompakt udseende i og med at skrifttyperne nu forekommer mere ensartede og en anelse mindre end i den forrige udgave.

Der er god plads mellem de enkelte ordbogsartikler. Hver ordbogsartikel starter med opslagsordet, der er rykket et par millimeter ud over den venstre spaltemargen og anført i fed. Opslagsordet efterfølges af ordklasseangivelse; i 2. udgave hed ordklasseforkortelserne *subst.*, *verb.* osv., men disse forkortelser er nu ændret til *sb.*, *vb.* osv. og er dermed helt på linje med ordklasseangivelserne i Retskrivningsordbogen og DDO. Hvad angår særoplysninger mht. bestemthed og tal, er der dog stadig nogen variation i de tre ordbøger. Substantivet *baduljen* er fx anført som *sb.best.* i NDOe og som *sb. fk. bf.* i DDO.

Ordklasseangivelserne er efterfulgt af ordets bøjningsoplysninger, som står i kursiv. Herefter er der tvunget linjeskift. Dette markerer tydeligt starten på ordbogsartiklens anden del, nemlig kroppen, som består af betydninger der alle hver især kan indeholde ikke blot sin egen betydningsforklaring, egne konstruktionsoplysninger og eksempler, men også sammensætninger og ordforbindelser.

Spørgsmålet om hvorvidt man skal nummerere et ords betydninger når ordet kun har én betydning, har flere gange været oppe i diverse ordbogsanmeldelser. Nogle synes det er logisk at nummerere uanset antallet af betydninger for fx tydeligt at markere at

her kommer betydningsforklaringen, mens andre finder det besynderligt at gøre det i de tilfælde hvor ordet ikke har flere betydninger. I den nye udgave af NDOe har redaktionen tilsyneladende fundet en ny model som slet ikke er så ringe endda. Ved ord med kun én betydning indledes betydningsforklaringen af en tom firkant (□), og ved ord med flere betydninger benyttes de fra de tidligere udgaver kendte firkanter med tal i. En rigtig god løsning.

Underordnede betydninger og betydninger som står under rubrikken “i forsk. forb.:

Mange betydningsforklaringer, især ved verber, indledes af konstruktionsoplysninger i fed, hvor man kan se hvilke sætningsled, præpositioner og adverbier et ord kan kombineres med. Efter betydningsforklaringen kommer et eller flere eksempler indledt af en tom rombe (◇) og anført i kursiv. Disse vender jeg tilbage til. Herefter følger sammensætninger med opslagsordet, først førsteledssammensætninger og derefter andetledssammensætninger. De er ligeledes indledt med rombetegnet, og som en nyskabelse i forhold til 2. udgave er sammensætningerne fremhævet med både kursiv og fed. Sammensætningerne er tydelige at se og genkende, og det gør det lettere for øjet at navigere både på hver enkelt side og i selve ordbogsartiklen.

De sammensætninger som kan slås op andetsteds i ordbogen, er anført med en lille efterfølgende trekant. Personligt kan jeg dog bedre lide at henvisningssymbolet står *foran* det pågældende ord, så symbolet får karakter af et “se (også)”, men det er nok et spørgsmål om smag og behag. NDOe er brugervenlig i den forstand at sammensætninger altid er skrevet helt ud. Dette står i modsætning til DDO, der af pladsmæssige hensyn lader en bindestreg erstatte den del af sammensætningen som udgøres af opslagsordet. Sammenlign fx under *hæk*: NDOe: “**berberishæk • buksbomhæk • ligusterhæk • tjørnehæk**” og DDO: “*buksbom-, bøge-, liguster-, tjørnehæk*”.

Efter sammensætningerne følger artiklens fod som fuldt udfoldet består af oplysningstyperne “ORDSPROG”, “AFLEDNING” og “ETYMOLOGI”, og som meget overskueligt hver især starter på ny linje. Under “ORDSPROG” nævnes ordsprog som opslagsordet indgår i, med eller uden forklaringer alt efter hvor selvindlysende ordsproget er. I afledningsdelen anføres opslagsordets eventuelle afledninger, som tidligere var nævnt efter eksemplerne og inden sammensætningerne. På denne nye plads nederst i ordbogsartiklen fremstår afledningerne tydeligt og klart – lidt i samme stil som man ser det i DDO. Men hvor DDO skriver “AFL”, er NDOe ikke så karrig med pladsen og undlader hensynsfuldt at forkorte. Etymologidelen indledes gavmildt med den lange etiket “ETYMOLOGI:” hvor 2. udgave på denne plads havde en sort halvcirkel, og hvor DDO nøjes med det korte “HIST”.

Ordudvalg

NDOe har til forskel fra DDO *proprier* med. *Proprier* er ikke en obligat bestanddel i “den gode ordbog”, men alligevel klæder de NDOe som dansk allroundordbog. Her kan man se hvordan man udtaler *Fredericia*, man kan se *Hjørrings* etymologiske oprindelse, og inde i artiklen *Silkeborg* kan man sågar se adjektivet *silkeborgensisk*.

Det slog mig at NDOe har mange orddele af typen *-hovedet, -hændet, -hændig, -hæng, -mundet* og *filo-* med for ikke at tale om mange suffikser som *-ika, -ikel, -ikum* og *-illa* som DDO ikke har med. NDOe anfører endvidere mange henvisningsartikler. Det drejer sig fx om uregelmæssige former både af typen *fik* og *gjorde* og typen *udså* og *overtog*. Ordbogen er endda så brugervenlig at den også har opført ord som *sevet* og *strukket*, der angives som “ikke autoriseret sideform” til hhv. *sivet* og *strakt*.

Af andre henvisningsartikler kan nævnes *fuldt ud, ingen vegne, over styr, til mode* og *til sidst*, som kan være nyttige for de læsere som måtte forvente at finde disse udtryk på den pågældende alfabetiske plads. NDOe har desuden langt fra en underrepræsentation af forkortelser, tværtimod. Man finder fx *m.fl.st.* (med flere steder), *mgr.* (monseigneur), *mgl.* (mangle), *nrt/NRT* (nettoregisterton) og *nto* (netto), som jeg må indrømme jeg ikke har mødt særlig tit, og jeg finder dem heller ikke i fx Retskrivningsordbogen eller DDO. De to forkortelser *vh.* (venlig hilsen) og *kh.* (kærlig hilsen) finder jeg til gengæld ikke i NDOe, og jeg savner også almindelige opslagsord som *formynderi, kyskhedsbælte, lejesvend, mundgodt, sabotør* og *taxfree*.

NDOe medtager som nye ord fx *burka, burnout, nederen, sake, spindoktor, teambuilding, tsunami* og *udu*, men skal jeg nævne nogle nye ord som redaktionen måske også skulle overveje at tage med, kunne det være *exit poll, fastforrentet, feng shui, fladskærm, gadget, headset/hovedsæt, nedsparring, stavgang* og *weblog*.

For at give en helt konkret sammenligning mellem lemmabestanden i NDOe 3. udgave og DDO har jeg valgt at undersøge et tilfældigt ordinterval (*sallingbo-salvadoraner*) i de to ordbøger. Jeg lavede først en liste over alle de ord som forekom enten i det ene, det andet eller begge ordbogsværker. En liste som blev på i alt 90 ord.

Ord der er anført som opslagsord, har jeg kaldt A-ord, og ord der står nævnt som førsteledssammensætninger eller afledninger, har jeg kaldt B-ord. Andetledssammensætninger, fx *morgensalme* under *salme*, er ikke med i undersøgelsen.

Ord mellem *sallingbo* og *salvadoraner* i NDOe og DDO:

	NDOe	DDO
A-ord	35 (100 %)	52 (148 %)
B-ord	24 (100 %)	24 (100 %)
I alt	59 (100 %)	76 (128 %)

Af dette skema kan man se at NDOe i intervallet mellem *sallingbo* og *salvadoraner* har 35 A-ord, hvor DDO har 52. DDO og NDOe har begge 24 ord som “kun” er anført som B-ord. Alt i alt har NDOe således 59 ord (godt 3 ½ spalte) i dette interval mod DDO’s 76 ord (knap 10 spalter).

12 af NDOe’s ord står ikke i DDO, og 27 af DDO’s ord står ikke i NDOe. Lad os først se på hvilke ord det er som DDO har med, og som ikke er med i NDOe, hverken som A- eller B-ord. Det er fx A-ordene *saltbombe, salteri, saltkød, saltmine, saltsild, saltstang* og *saltstøtte*, og det er bl.a. B-ordene *saltindhold, saltfattig* og *saltvandsfisk*. Omvendt er der som sagt 12 ord som NDOe har med, men som ikke er med i DDO; det er A-ordet *saltgurk* samt B-ordene *salondæk, salpeterbakterie, salpeterpapir, salpeterplante, salpetersur, salsaband, saltet, saltsten* og *saltsur*. Og da NDOe som den eneste af de to ordbøger medtager *proprier*, er A-ordene *Salling Sund* og *Salomonøerne* naturligvis heller ikke beskrevet i DDO.

Hvad kan man så lære af det? Nu skal man passe på ikke at drage de store konklusioner på baggrund af så beskedent et statistisk materiale, men alligevel kan man måske ane et par tendenser. I mine øjne byder DDO på relevante lemmakandidater i listen af A-ord som NDOe ikke har med, fx *saltbombe, saltkød, saltsild, saltstang* og

saltstøtte. NDOe kan også levere interessante A-ord “af egen avl”, blot i noget mindre omfang, nemlig de to ord *saltagurk* og *saloondør*.

Hvad angår de B-ord som NDOe har med som den eneste, så er de i mine øjne ikke mere oplagte end de B-ord som DDO i forvejen anfører: Sammenlign NDOe’s ikke særlig gennemskuelige *salpeterpapir*, *salpeterplante* og *saltsten* med DDO’s *saltholdig*, *saltindhold* og *saltopløsning*.

Kort sagt bekræfter undersøgelsen at NDOe – hvad der er ganske forventeligt – har færre opslagsord end DDO. Optællingen viser at der i dette interval mangler nogle almindelige ord blandt NDOe’s A-ord (fx *saltkød* og *saltstang*), og at man blandt NDOe’s B-ord finder måske lidt for mange ualmindelige ord.

Af de i alt 90 ord fra de to ordbøger er 52 behandlet forskelligt. Herunder kan den interesserede læser studere listen over disse 52 ord. “(B)” betyder at ordet er at finde som B-ord uden for det undersøgte ordinterval, fx *salmedigtning* der i DDO er anført under *digtning*.

	NDOe	DDO
Salling Sund	A	-
salmebog	B	A
salmebogskommission	-	B
salmedigtning	B	(B)
salmemelodi	-	B
salmesang	B	A
salmevers	B	A
salmiakvand	-	A
salmonellabakterie	-	B
Salomonøerne	A	-
salondæk	B	-
salonkommunist	-	A
saloondør	A	B
salpeterbakterie	B	-
salpeterpapir	B	-
salpeterplante	B	-
salpetersur	B	-
salpetersyrning	(B)	A
salsaband	B	-
salsaorkester	-	B
saltaflejring	B	(B)
saltagurk	A	-
saltbalance	-	A
saltbombe	-	A
saltekar	-	A
salteri	-	A

saltet	B	-
saltfattig	-	B
saltholdig	(B)	B
saltholdighed	-	B
salthorst	B	A
saltindhold	-	B
saltkrystal	(B)	B
saltkød	-	A
saltlage	B	A
saltlakrids	(B)	B
saltmad	-	A
saltmandel	-	A
saltmine	-	A
saltning	B	A
saltopløsning	-	B
saltsild	-	A
saltsmag	-	B
saltstang	-	A
saltsten	B	-
saltstøtte	-	A
saltsur	B	-
saltudvinding	-	B
salturt	-	A
saltvandsfisk	-	B
salutbatteri	-	B
salutkanon	-	B

Betydninger

Betydningsforklaringerne er gennemgående klare og velgennemarbejdede. Af pladshensyn har NDOe i forhold til DDO – naturligvis – tendens til at lave bredere definitioner og i stedet lade små betydningsnuancer fremgå af eksemplerne, så hvad man måtte savne af oplysninger i en manglende betydningsforklaring, kan man ofte finde i rækken af eksempler. Enkelte huller kan man dog finde når man tager luppen frem: Under *hug* er betydningen “sexet person, især mand” ikke taget med, og under *fadderskab* fremgår kun den overførte betydning. Her savner jeg både den oprindelige religiøse betydning samt den helt nye betydning “aftale om økonomisk støtte til et barn i et uland så barnet sikres mad, tøj og skolegang”. Og mens vi er ved børnene: *ulvetime* mangler den moderne betydning der dækker over tidsrummet sent på eftermiddagen hvor travle forældre skal nå at hente børn, købe ind, lave mad m.m. NDOe skal dog roses for andre steder at have de nye betydninger med, fx den overførte betydning af verbet *sparre* “diskutere med nogen på en grundig og nærgående måde”, en betydning DDO fx ikke har med,

men som er helt på sin plads. DDO har under *rummel* ikke betydningen “opmærksomhed; uro” med, hvilket NDOe har. Så selvom det er i den store 6-bindss DDO man af gode grunde finder de mange og detaljerede betydningsforklaringer, så sker det også at man hos NDOe finder ting som DDO ikke har beskrevet.

En ordbog uden fejl findes næppe, og NDOe er ingen undtagelse: vi finder *fælleskab* i *døbe*, et *til til* i *kagstryge* (nu kun i den elektroniske udgave), og under *drømmebillede* bør *forme* og *farver* i betydningsforklaringen vist ændres til *former* og *farver*.

Konstruktionsoplysninger

Hvor det er relevant, anfører NDOe konstruktionsoplysninger. De står med fed lige før betydningsforklaringen, og det nye i 3. udgave er at sætningsleddene **ng/ngt** (objekter, styrelse for præposition m.fl.) har deres egen lille skriftstørrelse og derfor tydeligt adskiller sig fra konstruktionens øvrige bestanddele. Med NDOe's nye notation er det blevet nemmere at læse konstruktionsoplysninger. Sammenlign fx et udtryk som **bestille noget** (= lave noget) med **bestille ngt** (= afgive en ordre). Hvor den uopmærksomme læser før måske kunne forveksle **noget** med **ngt**, er det sværere at tage fejl nu.

Men alligevel kan det gå galt, også for ordbogsforfatteren. Især når de to “plads-holdere” kombineres. Fx finder man under *sige* udtrykket **sige ng ngt på**. Udtrykket burde rettelig anføres **sige ng noget på** ligesom **ikke have ngt tilovers for ngn** vel bør hedde **ikke have noget tilovers for ngn**.

Synonymer

NDOe giver ofte oplysninger om et opslagsords eventuelle synonymer. Flere opslagsord har mange synonymer listet efter betydningsforklaringen, men det er ikke altid indlysende hvad formålet er, og efter hvilke kriterier synonymerne er udvalgt. Nogle gange er synonymerne sjældent brugte eller bare ikke særlig oplagte, fx synonymet *adjø* under *farvel* og synonymet *gejle* under *pudse*. Ordet *mistænkelig* har fem synonymer påklipstret: *suspekt*, *fordægtig*, *lusket*, *lyssky* og *ulden*, mens opslagsordet *suspekt* slet ingen har. *opildne* har hele ni synonymer.

Synonymerne er ikke altid så præcise som man kunne ønske, fx er et *orkester* ikke nødvendigvis et *band*, og i det hele taget savner man nogle gange brugskommentarer ved synonymangivelserne. Under *fejre* angives synonymet *celebrere*, men at *celebrere* er et formelt ord, får man ikke at vide. Det omvendte tilfælde finder vi under *sted-søster*, hvor de uformelle ord *papsøster* og *plastiksøster* angives som umiddelbare synonymer. Her havde brugskommentaren (*uformelt*) været på sin plads.

“Betydningsforskellige ord”

“Betydningsforskellige ord” dækker over ord der har modsat betydning (antonymer), eller som på den ene eller anden måde er beslægtet med opslagsordet, men som ikke kan bruges synonymt med det. Denne oplysningstype indledes med symbolet $\neq$. Det kan være uheldigt at både antonymer og andre ord dækkes vha. dette symbol. Bedre var det måske med ét symbol for antonymer (*liv* over for *død*, *elske* over for *hade*) og et andet symbol – eller et *jf.* – til de øvrige ord, fx *skovl* over for *spade* og *tartelet* over for *kru-stade*. DDO benytter fx etiketten **JF** til dette formål, og muligheden kan ikke ligge redaktionen helt fjern, for noget lignende er faktisk gjort ved *steppe*, hvor der efter betydningsforklaringen henvises til *pampas*, *prærie*, *puszta* og *savanne* vha. et *jf.* At orddelen *-ianer* skulle være betydningsforskellig fra *-aner* (se artiklen **-aner**) og samtidig synonym, er vist en fejl.

Eksempler

NDOe anfører eksempler til at illustrere et ords betydningsnuancer og forbindelsesmuligheder. Eksemplerne kan både være sætninger, konstruktionsoplysninger og hyppige samforekomster og udgør altså det der i andre ordbøger anføres som kollokationer, eksempler og citater. Skal man vurdere NDOe's eksempler, er de mange steder vellykkede og giver information som ikke fremgår af hverken betydningsforklaringer eller konstruktionsoplysninger. Det sker dog at et eksempel ikke bidrager med ny viden, og for den læser der ikke kender til Monty Pythons Flyvende Cirkus, vil eksemplet *ministeriet for gakkede gangarter* under *gakket* nok snarere være kilde til undren end til forståelse, medmindre man da netop ønsker at få bekræftet en dansk oversættelse af *Ministry of Silly Walks*.

Nogle steder er eksemplet en lille smule skævt i forhold til det udtryk det skal belyse; fx er der angivet eksemplet *han er aldrig slået igennem med sangen* under **slå an** og *to hjorte dukkede frem af skoven* under **dukke op**. Undertiden vælter eksemplerne frem. Fx er der hele tre eksempler til udtrykket *presse citronen*. Et havde været nok efter min mening. Enkelte ord har slet ikke eksempler, fx *stoflig*, *syndebuk* og *udånde*, men det hører dog til undtagelserne. Som hovedregel møder brugeren klare og oplysende eksempler, hvoraf enkelte ikke er uden humor, se fx under *kønsliv*, der som eksempel har følgende citat af Piet Hein: *med et sundt og naturligt kønsliv kan man modstå sportslivets fristelser*. Netop ved sådanne guldkorn ville det være relevant og oplysende at anføre citatets ophavsmand.

Orddannelser

Nogle ord savner andetledssammensætninger, fx *hær*, *sindet*, *sjov* og *snyd* (kandidater kunne være *besættelseshær*, *bondehær*, *tysksindet*, *venligsindet*, *pigesjov*, *nattesjov*, *eksamenssnyd* og *skattesnyd*). Andre steder finder man sammensætninger og afledninger som vist er meget lavfrekvente i moderne dansk. Det er fx *partibannerfører* under *bannerfører*, *annoncetidsfrist* under *annonce*, *lurenkikker* under *lure*, det besynderlige *døvefolkeskolelærer* under *lærer* og *barhovedethed* under *barhovedet*. Men når det er sagt, vil jeg igen fremhæve sammensætningernes nu tydelige typografi (fed og kursiv) og det at ordene altid er skrevet helt ud. Dette giver denne type ord større vægt og karakter af opslagsord, hvilket jeg synes de fortjener.

Afledninger er i forhold til 2. udgave rykket helt ned i foden af ordbogsartiklen og er dermed ikke knyttet til én bestemt betydning. Dette mener jeg er en heldig disposition. Tit og ofte har en afledning jo mere end én betydning, og man undgår på denne måde at gentage afledningen. I 2. udgave står *flagren* nævnt under alle tre betydninger af *flagre*, mens det i 3. udgave står enkelt og overskueligt én gang i bunden af artiklen og denne gang – på linje med sammensætningerne – i fed.

Denne praksis er måske inspireret af DDO's måde at anføre afledninger på. NDOe tager imidlertid skridtet videre ved i afledningsdelen også at anføre oplysninger om ordklasse, køn og bøjning ved ord der i ordbogen kun optræder som afledninger. Dette resulterer i små nye miniartikler inde i artiklen. Det forstyrrer ikke, det er relevant, og det er oplysende. Enkelte steder, fx i bunden af artiklen *indkalde*, er der sågar føjet eksempler til for at illustrere brugen af det afledte ord.

Etymologi

Etymologidelen er også blevet ændret fra 2. til 3. udgave. Måden at angive sproghistoriske oplysninger på er forenklet noget – og dette med held. Tegnene / og +, som tidligere angav hhv. overordnet og underordnet deling af ordet, er udgået. Forklaringene er enkle og klare og indeholder hverken for meget eller for lidt information. Tilmed har NDOe gjort sig ulejlighed med at gengive vokallængdetegn, accenter mv. på de fremmede ophavsord, og NDOe gør i større udstrækning end DDO opmærksom på slægtskab mellem ordene, fx *pendul* og *pendant*, *pollen* og *pulver* samt *metier* og *ministerium*.

NDOe på cd-rom

Med bogen følger en cd-rom som er nem at installere. I ordbogsprogrammets venstre side vises et vindue med opslagsord (eller søgeresultater) som man kan klikke på og få vist i det store “artikelvindue” som fylder resten af skærmen. Det betyder at man skal klikke eller benytte piletasterne fra ord til ord og ikke bare kan læse side op og side ned som man gør når man læser en almindelig bog. Til gengæld har den elektroniske ordbog den styrke at man på et splitsekund kan hoppe fra den ene ende af alfabetet til den anden vha. hyperlinks, dvs. ord som er opført som opslagsord andetsteds i ordbogen.

Man kan lave søgninger på fem forskellige måder: 1) Opslagsord, 2) Egne ord, 3) Ord med egne noter, 4) Ordforbindelser og 5) Al tekst. Søger man fx i “Al tekst” på ordet *øl*, finder søgemaskinen alle ord hvor ordet *øl* forekommer, og ordet understreges. Også sammensætninger med søgeordet understreges, konstaterede jeg imponeret under *guldøl*. Ved nærmere eftersyn opdagede jeg dog at også bogstavkombinationen *-øl-* i ordet *pølserne* under søgeresultatet *bajersk* er understreget, hvilket vel ikke var hensigten. Det samme gælder når man søger på *æg* og slår op under *æggebæger*, der som søgeresultat er udstyret med følgende understregninger: *æggebæger*. Jeg kunne dermed konkludere at der blot er tale om en automatisk – og ikke hensigtsmæssig – understregning af hvad som helst med *-æg-* i alle artikler hvor *æg* forekommer som selvstændigt ord. Se eksempler her og bemærk understregningerne:

Et søgeresultat ved “Al tekst”-søgning på *æg*:

æggebæger sb. *-et* (el. *-bægregret*), *-e* (el. *-bægre*), *-ne* (el. *-bægrene*)
□ et lille bæger, ofte på fod, som et blødkogt æg serveres i og spises fra

Et søgeresultat ved “Al tekst”-søgning på *ti*:

efterkrigstid [ZæfdPkri·sYtjOð] sb. *-en, -er, -erne*
□ **efterkrigstiden** en periode på cirka *tj* år efter anden verdenskrig c
FØRKRIGSTID ◇ *han var en af efterkrigstidens mest markante personligheder • vi der var unge i efterkrigstiden, husker optimismen i de år • begge er fra efterkrigstiden • det er et efterslæb fra efterkrigstiden*

Ved søgning på “Ordforbindelser” kunne man godt ønske at det man søgte på, blev markeret med fx gul baggrund så man hurtigt kunne finde det man leder efter. Som det er nu, får man vist ordbogsartiklen, men må selv gøre det sidste søgearbejde. Man kan indstille hvordan man gerne vil have vist eksempler/bøjninger og hyperlinks, og man kan ændre skrifttypens farve (én af farverne er hvid!) og ved eksempler/bøjning tilmed vælge kursiv eller ej. Som bruger ville jeg også gerne have haft mulighed for at vælge bag-

grundsfarve, og jeg ville også gerne kunne vælge hvordan søgeresultater ved “Al tekst” skal vises.

“Al tekst” er ikke det samme som en decideret fritekstsøgning. Søger man på “nederlandsk”, får man ikke match på alle de artikler hvor nederlandsk er nævnt i etymologidelen. Endnu mere kedeligt er at man ikke kan søge efter de mange sammensætninger som er anført rundt omkring i ordbogsartiklerne: *barndomserindring*, *gallauniform*, *lavindkomst* etc. “Ingen ord fundet” er svaret. Heller ikke ord fra de mange eksempler eller synonymymer og “betydningsforskellige ord” er direkte søgbare. Kun i de tilfælde hvor der i forvejen er et match et andet (søgbart) sted i artiklen, understreges ord fra disse felter.

Til gengæld er afledninger som er nævnt i artiklerne, søgbare – også når man “bare” søger efter dem som opslagsord. Søger man fx på *hamren*, føres man automatisk til *hamre*, fordi *hamren* her er opført som afledning. Dette skal NDOe have ros for, men desværre går det galt ved homografer: søger man på fx *talt* og *trættende* som en opslagsordssøgning, føres man automatisk til substantiverne *tale 1* og *trætte 1*. Brugeren skal naturligvis lande på verberne *tale 2* og *trætte 2*.

Konklusion

Inden for disse rammer fører det desværre for vidt at berøre øvrige interessante sider af NDOe 3. udgave, fx dens dækning af ordforbindelser og ordsprog, udtaleangivelserne, brugs- og retskrivningsvejledningerne samt ordbogens behandling af forkerte og uautoriserede stavemåder.

Afslutningsvis kan jeg konkludere at NDOe 3. udgave er en fin dansk allround-ordbog. Brugeren kan glæde sig over de mange ord og ordforbindelser, gode betydningsforklaringer og konstruktionsoplysninger, velvalgte eksempler, mange sammensætninger og velskrevne etymologiske oplysninger.

Man kan dog slå ned på både mangler og enkelte fejl, man kunne ønske flere almindelige opslagsord, færre ualmindelige sammensætninger og bedre søgemuligheder i den elektroniske ordbog, men stadig er det overordnede indtryk at bogen opfylder kravene til en god, gennearbejdet ordbog som fra 2. til 3. udgave – især hvad angår layout og artikelstruktur – er blevet endnu bedre.

8. Konference om Leksikografi i Norden – Sønderborg 2005

Af Inger Schoonderbeek Hansen

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab i samarbejde med Nordisk Forening for Leksikografi og Norsk språkråd havde 24.-28. maj i år indbudt til 8. Konference om Leksikografi i Norden på Idrætshøjskolen i Sønderborg. Organisationskomitéen bestod af Lars Trap-Jensen, Carsten Hansen og Henrik Lorentzen, med sekretariatshjælp af Rikke Hauge. Konferencens deltagere kom fra syv forskellige lande og fra både universitets-, forsker-, forlags- og edb-branchen. Konferencen bød på mere end 30 leksikografisk relaterede foredrag, gode faglige diskussioner, ægte højskoleophold komplet med sangaften, flotte alsiske rammer, spændende og seværdig udflugt til Dybbøl Banke og Rømø, hyggeligt socialt samvær og ikke mindst en fantastisk festmiddag i Riddersalen på Sønderborg Slot. Stor ros til arrangørerne!

Idrætshøjskolen Sønderborg, der blev indviet i 1952, ligger i en meget flot park ud til Als Sund. Ankomst og registrering foregik i skolens foyer, hvor deltagerne fik konferencemateriale, nøgle til værelset, praktiske sponsorvarer og taget kyndigt mål til T-shirt med højskolens logo.

Efter at deltagerne havde fundet sig til rette på værelset og havde fået et næringsrigt højskolemåltid, kunne den officielle del af aftenen starte. Der blev budt velkommen af organisationskomitéens formand, Lars, derefter bød højskoleforstanderen, tidligere officer, Michael Willemar-Svanøe, velkommen, og seancen blev afsluttet af Sønderborgs borgmester, den hurtigtalende næstveder A.P. Hansen. Aftenen blev afsluttet med velkomstdrink og nogle hyggelige stunder.

På en idrætshøjskole udøves der jo idræt, så den første morgen havde nogle af de friske før morgenmaden kl. 08.00 løbet eller gået en tur eller svømmet nogle baner i skolens svømmehal. Efter et overdådigt morgenmåltid startede konferencen i højskolens flotte, gamle foredragssal med en velkomst og nogle praktiske oplysninger ved Lars og derefter et plenumforedrag ved Karen Margrethe Pedersen, Institut for Grænseregionsforskning, Aabenraa. Foredraget havde som titel "Sproglig mangfoldighed i den dansk-tyske grænseregion set i lyset af sprognationalisme og sprogpluralisme" og indviede tilhørerne i de komplicerede sprogforhold i grænseregionen, hvor det at være tosproget eller endda flersproget ikke er noget særligt. I Sønderjylland og vel især på Als har begreber som nationalfølelse og identitet et helt særegent og stærkt indhold; det er bl.a. i denne del af landet dialekten ihærdigt forsøges bevaret ved brug af de til formålet skabte skriftsprog (ofte i flere variationer) i skolen, i aviser, på vejskilte, i foreningsliv mv. Tidligere nationalisme er dog i dag afløst af sproglig mangfoldighed eller sprogpluralisme, og som outsider må man godt bruge hilsenen *mojn* (eller var det nu *moin* eller *møjn* ...).

Resten af dagen var foredragene fordelt i to sessioner afløst af kaffe- og frokostpauser. Foredragene berørte fx emner som valg og overvejelser i forbindelse med ny ordbogsredigeringsystemer (ved Marie Bilde Rasmussen). Hun kom bl.a. ind på betydningen af at kortlægge de forskellige behov der er forbundet med ordbogsredaktionen. Der var også to på hinanden følgende foredrag om digitalisering og redaktion af Norsk Ordbok 2014 (ved Kristin Bakken, Lars Jørgen Tvedt og Oddrun Grønvik). Her blev emner drøftet som bl.a. relevansen af og resultatkrav bag det store norske nationalordbogsprojekt, som blev sammenlignet med Nordens øvrige nationalordbøger; fremtidsønsker om sammenkobling af databaser blandt de store ordbogsprojekter i Skandinavien; en detaljeret gennemgang af det meget varierede korpusmateriale bag Norsk Ordbok og udnyttelsen og tolkningen af det af bl.a. de mange nyansatte redaktører mv. Dagens sidste oplæg var for mit vedkommende om ordnet.dk (ved Henrik Lorentzen og Lars Trap-Jensen), der har til formål at samle alle ordbogsprojekter ved Det Danske Sprog- og Litteraturselskab med henblik på at blive et nyt sprogligt opslagsværk på nettet. Indtil videre er kun Korpus 2000 netbaseret; Den Danske Ordbog er digitalt lagret, mens digitalisering af Ordbog over det danske Sprog plus supplement er godt undervejs. Projektet varer til 2009, og en præsentation ses på www.ordnet.dk. Fritimen før middagen blev af mange brugt til at opdage højskolens arealer, spadserer til Sønderborg langs havnepromenaden, løbe en tur mv. Efter aftensmaden var der ægte højskoleaften med foredrag og sang – og en fodboldkamp i et fjerntliggende lokale. Fra forstanderen hørte vi lidt mere om højskolen og så bl.a. en reklamefilm, der skal lokke flere idrætsglade unge til Sønderborg. Derefter var der sang, masser af sang ved skolens 'gamle' sanglærer Helle. Vi sang på stort set alle skandinaviske sprog fra både Højskolesangbogen og hæftet "Sange om sømænd og kærlighed". Carsten og hans Trine sang en smuk serenade, og selv Henrik foldede sig ud bag klaveret.

På dag tre må rygten have spredt sig, for svømmehallen lignede Bellevue Strand en høj-sommerdag, uanset at det var tidligt på morgenstunden og aftenen blev lang. Der var kun tre foredrag, for senere på dagen skulle vi vises rundt i det sønderjyske (kultur)landskab. Fx fortalte Sanni Nimb om sit ph.d.-projekt, der diskuterer i hvor høj grad adverbiers syntaks er leksikalsk bestemt. Adam Hyllested præsenterede på baggrund af en hel række etymologier fra Den Store Danske Encyklopædi, Den Danske Ordbog og Nudansk Ordbog iagttagelser om fx genbrug af etymologier, sammenblanding af etymologi og encyklopædiske oplysninger, etymologien omkring arveord mv. Og bl.a. holdt Emma Sköldbog et foredrag om (u)overensstemmelsen mellem idiom og sprogbrug i svenske ordbøger.

Efter en kvik lunsj gik turen med bus til Dybbøl Banke, hvor vi, opdelt i grupper, fik en rundvisning og demonstration i gammeldags krigsførelse. Efter affyring af et skud spadserede vi på Banken til møllen og fortsatte derefter med bus på en ca. 100 km lang tur til Rømø. Ved naturcentret blev det store, transportable sønderjyske kaffebord båret ud, og den næste lille times tid var alle godt i gang med at prøvesmage de tre forskellige skære- og lagkager, småkager og meget andet bagværk. Imens præsenterede naturcentrets guider de tre forskellige ture vi kunne komme med på: en kortere kultur- og naturtur, en fugletur og en 'se hvor langt vi når-tur'. Fugle var der vist ikke mange af, men flot rømøsk natur og kultur var der masser af. Turen gik herefter til Rudbøl, hvor vi fik serveret ægte tysk knejpmad med en kold fadøl, og efter små fem minutters grænsehandel kørte bussen atter tilbage gennem det flotte, flade sønderjyske landskab til Sønderborg, hvor den sene ankomst ikke var til hinder for nogle hyggelige timer med et glas, mere snak, bordfodbold mv.

På konferencens fjerde dag var der planlagt foredrag fra morgen til sen middag. Sideløbende med foredragene før kaffepausen demonstrerede Jens Erlandsen sit ordbogsredigeringsprogram iLEX, som umiddelbart virker meget brugervenligt og fleksibelt. Der var fx også et foredrag ved Lars Holm om "Ogräs i Biskopens örtagård" eller excerperings- og sorteringsarbejdet med *Swensk Ordabok* fra 1700-tallet. Før frokosten afholdtes konferencens anden plenumforelæsning ved Jørn Lund (professor, direktør for DSL) om "Nordisk sprogpolitik i europæisk perspektiv", der bl.a. sammenholdt sprogpolitik i Danmark med den, ofte noget mere rabiate, i andre europæiske lande; han kom ind på den sproglige situation i EU efter udvidelsen, hvor kravet om de enkelte sprogs ligestilling med tiden må opgives (alt skal jo oversættes til alle medlemsstats officielle sprog); de sidste 20-40 års nedprioritering af professionalismen i danskundervisningen; fremtiden mht. den nordiske sprogpolitik mv. Efter frokosten var der endnu seks foredrag i de to sideløbende sessioner, med fx emner som situationen for *Svenskt dialektlexikon*, der skal udkomme i en 1200 siders bog og, med tiden, som internet-ordbog; afgrænsningsproblemer og kildekritiske overvejelser i forbindelse med redaktionen af den sproglige og kulturelle Ømålsordbogen samt om den ulige geografiske spredning af dialektkilderne til Norsk Ordbok 2014. Den faglige del af dagen afsluttes ved generalforsamlingen i NFL, jf. www.nordisk-sprakrad.no/nfl.htm.

Konferencemiddagen blev den helt specielle oplevelse, der nok vil blive husket længe af de fleste. Mens gæsterne efter små 30 minutters spadseretur stod og ventede på slotspladsen, blev alle ført flere hundrede år tilbage i tiden, da barokmusik fra et blæseorkester begyndte at strømme ud af riddersalens åbne vinduer. Hvis ikke man allerede var kommet i feststemning, så kom man det nu. Ankommet i Riddersalen lyttede vi til orkestret i endnu en halv times tid. Hvor var det velvalgt! Herefter satte alle sig til bords, og der blev spist rigtig lækker mad og drukket udsøgte vine, talt sammen, holdt en del taler, spillet endnu mere musik, nu af den mere muntre og meget opfindsomme

slags, sunget sange, danset kædedans (!), og sunget endnu mere. Festen fortsatte fra slottet på vej til højskolen langs promenaden og på højskolen til den tidlige morgenstund.

Konferencen havde også en femte dag, og morgenmaden blev jo kun serveret mellem 8 og 9. Der blev nu kun holdt foredrag i en session og foredragsholderne måtte nøjes med et mere begrænset publikum. Sven-Göran Malmgren og Ruth Vatvedt Fjeld fortalte om den stigende tendens til at skrive sammensætninger i to eller flere ord i svensk, norsk og dansk. Hos Øystein Eek skulle tilhørerne udfylde et spørgeskema om kendskab til, brug af og mulig optagelse af nye ord som *barnekriminell*, *løypelus*, *megakul* i udvalgte norske ordbøger. Og de sidste to foredrag handlede om en spørgeskemaundersøgelse af studerendes brug af ordbøger (ved Alexandra Granström) og de store fremskridt med udtaleleksikonet for talesyntese (ved Lars Törnqvist). Kongressens officielle del blev afsluttet af Lars Trap-Jensen, og efter frokosten og afskeden med højskolen var der kun hjemrejsen tilbage; for de DSB-afhængiges vedkommende blev den dog en helt anden, langsommelig historie.

Mere om konference og billeder, se www.nordisk-sprakrad.no/nfl.htm.

Årsberetning for LEDA for året 2004

Af Henrik Lorentzen

Medlemsmøder

Der blev afholdt to medlemsmøder i 2004.

Det første møde blev afholdt den 28. april på det nye KUA i forbindelse med generalforsamlingen. Titlen på mødet var “Den Danske Ordbog – en foreløbig evaluering”. Der var oplæg fra Henning Bergenholtz, Center for Leksikografi, Handelshøjskolen i Århus; fra Christian Becker-Christensen, Politikens Forlag, og fra Henrik Lorentzen som repræsentant for Den Danske Ordbog. Der var et godt fremmøde, gode kritiske oplæg og gode diskussioner. Deltagernes oplæg og synspunkter kan læses i LEDA-Nyt nr. 37, 38 og 39.

Det andet møde blev afholdt den 1. december på det gamle KUA. Emnet var her “Den Sprogteknologiske Ordbog (STO)”, som blev præsenteret af Anna Braasch og Sussi Olsen fra Center for Sprogteknologi og af Carsten Hansen, Handelshøjskolen i København. Også ved dette møde var der et godt fremmøde og et godt fagligt indhold med præsentation og diskussion af Den Sprogteknologiske Ordbog. En skriftlig version af oplægget fra dette møde kan læses i LEDA-Nyt nr. 39.

I det hele taget stræber bestyrelsen efter at de oplæg der holdes ved medlemsmøderne, senere skal kunne læses i LEDA-Nyt.

Derudover kan nævnes at begge møder er blevet efterfulgt af en fælles spising (for egen regning) – noget der måske er ved at udvikle sig til en tradition. Den 18. april blev mødet i hvert fald også fulgt af en fælles spising, som i dagens anledning blev betalt af foreningen.

Bestyrelsesmøder

Bestyrelsen har holdt fire møder hvor vi var fysisk til stede, og derudover en lang række virtuelle møder pr. e-mail; indimellem har det ligefrem haft karakter af mailstorm. Møderne har tjent til at diskutere og planlægge foreningens aktiviteter, nemlig medlemsmøder, foreningens blad og hjemmeside.

LEDA-Nyt

Foreningens medlemsblad, LEDA-Nyt, er udkommet med to numre, nr. 37 og nr. 38, med faglige artikler, anmeldelser, indkaldelse til medlemsmøder, orientering om konferencer og andre faglige arrangementer. Bladet har således både et fagligt indhold og et mere praktisk sigte. Bestyrelsen ønsker fortsat at LEDA-Nyt skal udkomme på papir, selvom de seneste numre også kan ses på foreningens hjemmeside. Det redaktionelle arbejde er fra og med nr. 38 primært blevet varetaget af Inger Schoonderbeek Hansen og Liisa Theilgaard, og man må tage hatten af for deres arbejde når man ser det seneste nummer – det sniger sig helt op på 41 sider, måske det længste nummer i foreningens historie. Jeg vil gerne her sige tak til redaktørerne og til bidragyderne.

Hjemmeside

LEDA's hjemmeside har været i gang siden 2003 med Sanni Nimb som webmaster. Her formidles nogle af de samme informationer som i LEDA-Nyt, fx om medlemsmøder; man kan se LEDA's vedtægter og de seneste numre af LEDA-Nyt. Bestyrelsen har planer om at få lagt alle numre af LEDA-Nyt på hjemmesiden og få etableret en søgefunktion så det bliver muligt at finde frem til den artikel eller den anmeldelse man svagt kan huske stod i LEDA-Nyt for 10 år siden. Vi mener også at foreningen har penge til at betale lidt for at få etableret sådanne funktioner. Punktet står på bestyrelsens dagsorden til senere på året. Hjemmesiden ligger hos CST på www.cst.dk/leda.

Generalforsamling

Der blev afholdt generalforsamling den 28. april 2004. Referatet kan læses i LEDA-Nyt nr. 38. Et af de punkter der blev bragt op der, var tendensen til at lade alt foregå i København. Bestyrelsen har taget dette til sig og valgte derfor at generalforsamling og tilhørende medlemsmøde skulle finde sted i Århus.

Medlemmer

Antallet af medlemmer ligger på 107 betalende medlemmer.

Referat af Generalforsamling i Foreningen Leksikografer i Danmark

Mandag den 18. april 2005

Aarhus Universitet, Niels Juels Gade 84, "Trøjborgkomplekset"

Af Jørgen Nørby Jensen

I alt 17 personer deltog i generalforsamlingen.

Dagsorden:

1. Valg af dirigent og referent. Lars Trap-Jensen (Det Danske Sprog- og Litteraturselskab) blev valgt til dirigent. Jørgen Nørby Jensen blev valgt til referent.
2. Formanden aflægger beretning. Formand Henrik Lorentzen aflagde beretning.
3. Kassereren fremlægger det reviderede regnskab. Det reviderede regnskab blev fremlagt og godkendt.
4. Fastsættelse af kontingent. Kontingentet forbliver uændret 125 kr. om året.
5. Valg af bestyrelsesmedlemmer. På valg var Christian Becker-Christensen (Politikens Forlag), Henrik Hovmark (KUA, Ømålsordbogen) og Jørgen Nørby Jensen. Alle tre opstillede blev genvalgt. Henrik Lorentzen (Det Danske Sprog- og Litteraturselskab), Sanni Nimb (Center for Sprogteknologi), Liisa Theilgaard (Gyldendal) og Inger Schoonderbeek Hansen (Jysk Ordbog) var ikke på valg og sidder stadig i bestyrelsen.
6. Valg af revisor og revisorsuppleant. Ebba Hjorth blev valgt til revisor; Pernille Neergaard-Dibbern til revisorsuppleant.
7. Forslag. Der var ikke indkommet nogen forslag.
8. Evt. Formanden oplyste at efterårets medlemsmøde bliver med Thomas Troelsgård om tegnsprogsordbogen. Under punktet nævnte flere at det var en god ide at holde medlemsmøder uden for København. Det blev desuden foreslået at man skulle besøge SAOB i Lund, og at man skulle have et medlemsmøde om Ordbog over det norrøne prosasprog. Hjemmesiden www.cst.dk/leda blev diskuteret. Der blev opfordret til at lægge gamle numre af LEDA-Nyt på hjemmesiden.

8. Nordiske Dialektologkonference

Århus 15.-18. august 2006

Emner for kongressens foredrag vil traditionen tro ikke blive begrænset, blot de vedrører nordisk dialektologi (i den brede forstand, som inkluderer regionalsprog). Da vi selv er redaktører på Jysk Ordbog, hilser vi naturligvis også foredrag af leksikografisk eller fraseologisk tilsnit velkommen.

For foreløbig tilmelding samt tilmelding af foredrag (senest 31. januar 2006) se:

<http://www.hum.au.dk/cfk/pages/news/news8.html>

12th EURALEX International Congres

Torino, Italien 6.-9. september 2006

Kongressens program indeholder bl.a. plenumforedrag, parallelle sessioner med udvalgte emner inden for leksikografi og dertil knyttede fagområder, softwaredemonstrationer, workshops, bogudstilling og meget mere.

For tilmelding (med foredrag senest 30. november 2005) se:

<http://www.euralex.org>